

تأثیر عنصر «مخدر افغان» بر امنیت ملی فدراسیون روسیه

سید محمد کاظم سجادی پور^۱

محمد تقی جهان بخش^۲

در دهه‌های اخیر افغانستان به عنوان یکی از مهم‌ترین تولیدکنندگان مواد مخدر در دنیا مطرح بوده است. از این رو، مسئله «مخدر افغان» و تأثیرات آن در ابعاد مختلف، یکی از نگرانی‌های کشورهای پیرامونی افغانستان از جمله فدراسیون روسیه است. روسیه در هزاره جدید رشد خیره‌کننده‌ای را در میزان مصرف و تعداد مصرف‌کنندگان مواد مخدر داشته است.

نوشتار حاضر تلاش کرده است تا با نگاه به سند راهبرد امنیت ملی روسیه تا سال ۲۰۲۰ به این پرسش پاسخ دهد که «تأثیر مخدر افغان بر امنیت ملی فدراسیون روسیه چگونه قابل تجزیه و تحلیل است؟» پاسخ احتمالی به این پرسش این است که «مخدر افغان»، امنیت ملی و انسانی فدراسیون روسیه را مخدوش و هزینه‌های اقتصادی و امنیتی هنگفتی را به این کشور تحمیل نموده است. از این رو، روسیه آن را به مثابه یکی از تهدیدهای بیرونی علیه خود در نظر می‌گیرد. یافته‌های مقاله حاکی از آن است که روسیه و اروپای غربی نخستین بازار هدف «مخدر افغان» هستند و این بازار ارزشی بالغ بر میلیاردها دلار دارد. استعمال مواد از طریق تزریق خود مسبب شیوع بیماری‌هایی مانند اچ‌آی‌وی/ایدز است که هزینه‌های اقتصادی فراوانی به این کشور تحمیل نموده است. مواد مخدر امنیت ملی و انسانی فدراسیون روسیه را مخدوش و هزینه‌های هنگفت اقتصادی و امنیتی را به این کشور تحمیل نموده است و حوزه‌هایی از جمله بهداشت و سلامت، محیط زیست و حکمرانی خوب را تهدید می‌کند که جز مورد آخر، سایر موارد جزء تهدیدهای ذکر شده در سند راهبرد امنیت ملی روسیه هستند.

واژگان کلیدی: افغانستان، امنیت ملی، اچ‌آی‌وی/ایدز، فدراسیون روسیه، مواد مخدر و هروئین.

^۱ نویسنده مسئول، استاد دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران.

Email: Smksajjad@Yahoo.com

^۲ دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

Email: Djahanbakhsh@Chmail.ir

تاریخ دریافت: ۹۳/۷/۲۷ و تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۰/۵

مقدمه

ظهور طالبان در افغانستان این کشور را به کانونی برای صدور ناامنی، افراط‌گرایی و تروریسم به منطقه و جهان مبدل ساخت. ابعاد فعالیت‌های تروریستی نیروهای تحت حمایت طالبان از افغانستان به سایر کشورهای منطقه گسترش یافت و روسیه را که سخت درگیر مسائل و معضلات پیچیده سیاسی و اقتصادی بود، متوجه خود ساخت. ناامنی‌های برخاسته از افغانستان برای روسیه به ناامنی و تروریسم ختم نشد. معضل تولید، فرآوری و قاچاق مواد مخدر به فدراسیون روسیه، مسئله‌ای است که بیش از ناامنی‌های ناشی از افراط‌گرایی این کشور را آزار می‌دهد.

کشت خشخاش در افغانستان، اگرچه یک کشت سنتی محسوب می‌شود، اما آزمایشگاه‌های مدرن مستقر در آن و پاکستان و تولیدات آنها، خسارت‌های وارده بر جوامع منطقه را به چند برابر افزایش داده است. امروزه افغانستان به‌عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده و صادرکننده مواد مخدر در جهان شناخته می‌شود که سالانه ارقام قابل توجهی از محل کشت، فرآوری و قاچاق خشخاش به جیب شورشیان و جنگ‌سالاران سرازیر کرده و امکانات مالی را برای اقدامات نظامی و تروریستی آنها فراهم می‌سازد. چالش‌های مبارزه با مواد مخدر به‌طور معتنا بهی ثبات و توسعه کشورهای منطقه را متأثر ساخته و همکاری میان کشورهای درگیر این چالش را ناگزیر می‌سازد.

روسیه امروز به‌شدت درگیر مسائل ناشی از مواد مخدر است. مسائلی که دولت و مردم را شدیداً تحت تأثیر قرار می‌دهد از جمله افزایش هزینه‌های مرزبانی و عملیاتی، مبارزه با قاچاق مواد، گسترش شبکه‌های قاچاق و خرده‌فروشی تنها بخشی از تبعات سنگین مواد مخدر است. هزینه‌های سنگین بهداشتی، درمان و مراقبت، توان بخشی و بازپروری و ارائه آموزش‌های بهداشتی و اقداماتی از این دست نیز علاوه بر بار سنگین اقتصادی، پیامدهای جدی بر فرد و اجتماع دارد. از این رو است که دولت روسیه نگاه ویژه‌ای به مقوله مبارزه با مواد مخدر داشته و این امر را در روابط دوجانبه خود با کشورها و ترتیبات چندجانبه منطقه‌ای و بین‌المللی مدنظر قرار داده است.

این نوشتار از سویی با توجه به اهمیت مقوله مواد مخدر برای کشورهای پیرامونی افغانستان از جمله جمهوری اسلامی ایران و فدراسیون روسیه و از سوی دیگر به دلیل وجود مشابهت در آسیب‌هایی که از جانب مواد مخدر به امنیت ملی ایران و روسیه وارد شده است،

بررسی پیامدهای امنیتی ناشی از قاچاق «مخدر افغان» به فدراسیون روسیه را مدنظر قرار داده است.

در راستای فهم بهتر و تبیین این مسئله در مقاله حاضر، این پرسش مطرح گردد که «تأثیر مخدر افغان بر امنیت ملی فدراسیون روسیه چگونه قابل تجزیه و تحلیل است؟» پاسخ احتمالی آن است که «مخدر افغان»، امنیت ملی و انسانی فدراسیون روسیه را مخدوش و هزینه‌های اقتصادی و امنیتی هنگفتی را به این کشور تحمیل نموده است. از این رو، روسیه آن را به مثابه یکی از تهدیدهای بیرونی خود در نظر می‌گیرد.

چارچوب نظری

از آنجاکه تمرکز این مقاله بر بررسی رابطه میان مواد مخدر و امنیت ملی فدراسیون روسیه قرار گرفته، لازم است تا چارچوبی مفهومی درباره امنیت ارائه شود. امنیت یک مفهوم چندوجهی است و به معانی و پدیده‌هایی از جمله حفظ تمامیت ارضی، حفظ جان مردم، بقاء و ادامه سیستم اجتماعی و حاکمیت کشور؛ حفظ و ارتقاء منابع حیاتی کشور و فقدان تهدید جدی از خارج نسبت به منافع ملی و حیاتی کشور اطلاق می‌شود (سیف‌زاده، ۱۳۸۵: ۱۶۰).

در مقابل مفهوم «امنیت»^۱، «تهدید»^۲ قرار دارد که یکی از مهم‌ترین مفاهیم در حوزه مطالعات امنیتی است؛ تا جایی که بسیاری از نظریه‌پردازان و متفکران این حوزه، امنیت را با تهدید معنا نموده‌اند (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۶: ۱۳). کارل روپر^۳ تعریفی از تهدید ارائه داده است که می‌تواند مبنای تفسیر موسع از آن قرار گیرد. وی معتقد است که تهدید، عبارت است از هرگونه نشانه، حادثه یا شرایطی که توان ایجاد خسارت و ضرر علیه یک دارایی را داشته باشد. وی همچنین تهدید را «توان دشمن برای انجام حملاتی که منافع کشور را به خطر اندازد» تعریف کرده است (عبدالله‌خانی، پیشین: ۲۳).

علاوه بر مقدمات فوق باید توجه داشت که امنیت مفهومی است که تمامی نظریه‌ها و رهیافت‌های روابط بین‌الملل آن را مورد توجه قرار داده‌اند. نخستین و سنتی‌ترین وجه امنیت، امنیت نظامی است (ماندل، ۱۳۸۷: ۶۷). امنیت اقتصادی، امنیت منابع/ محیطی و امنیت

^۱. Security

^۲. Threat

^۳. Carl Roper

اجتماعی/ فرهنگی نیز سایر ابعاد جدیدتر امنیت هستند (شیهان، ۱۳۸۸: ۸۸). در مقابل مفهوم امنیت، مقوله تهدید قرار دارد که در سطح ملی دارای انواع مختلفی است از جمله تهدیدهای امنیتی - تهدیدهای عمومی، تهدیدهای بازدارنده - تهدیدهای خزنده، تهدیدهای سخت - تهدیدهای نرم^۱، تهدیدهای سنتی - تهدیدهای نوین، تهدیدهای متقارن - تهدیدهای نامتقارن^۲ و تهدیدهای طبیعی - تهدیدهای ساختگی^۳ (ر. ک. به عبدالله‌خانی، ۱۳۸۶: ۶۲-۹۵). مواد مخدر به‌طور عمده در طبقه تهدیدهای نوین قرار می‌گیرد. تهدیدهای نوین چند ویژگی عمده دارند: به‌طور عمده دولت‌محور نیستند؛ محل جغرافیایی خاصی ندارند؛ صرفاً با روش نظامی قابل‌مهار نیستند و برای مهار آنها به طیفی از فعالیت‌های غیرنظامی نیاز است. محیط‌زیست، مهاجرت و جرائم سازمان‌یافته از جمله قاچاق مواد مخدر و تسلیحات کشتار جمعی از جمله اصلی‌ترین موضوعات تهدیدهای نوین هستند (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۶: ۷۸-۷۹).

هدف از طرح مباحث فوق، پرداختن به مقوله امنیت به‌عنوان چارچوب مفهومی این مقاله بود. با توجه به این چارچوب، رابطه مواد مخدر و امنیت روسیه از زوایای گوناگونی قابل طرح است. در این راستا ابتدا ماهیت تولید و قاچاق مواد مخدر را مورد بررسی قرار داده، سپس بر تحلیل پیامدهای آن بر حوزه‌های مختلف متمرکز خواهیم شد.

ماهیت تولید و قاچاق مواد مخدر

افراط‌گرایی، تروریسم و مواد مخدر در دهه گذشته هر یک به‌عنوان بخشی از جورچین ناامنی در افغانستان و پیرامون آن به‌شمار رفته‌اند. مواد مخدر، سنگ زیرین آسیاب بوده و با سرازیر کردن سالیانه چند صد میلیون دلار از محل تولید، فرآوری، قاچاق و توزیع این محصولات، جریان‌های افراطی فعال در افغانستان را به لحاظ اقتصادی تأمین نموده است (بی‌نا، ۲۰۱۳: ۵). قاچاق مواد مخدر از افغانستان پیامدهای امنیتی منطقه‌ای و جهانی عمده‌ای در پی داشته است. در دو دهه گذشته مسئله مواد مخدر به تهدیدی علیه امنیت انسانی و ملی روسیه تبدیل شده است (Stepanova, 2013:12). از این‌رو است که شورای امنیت سازمان ملل متحد، این تهدید چندبعدی را به‌عنوان یکی از تهدیدهای

^۱. Soft Threats – Hard Threat

^۲. Asymmetric Threats – Symmetric Threats

^۳. Natural Threats – Manufactured Threats

بین‌المللی (UN Security Council, 2009) و شورای اروپا نیز قاچاق موادمخدر از افغانستان را به‌عنوان تهدیدی برای صلح، ثبات و امنیت بین‌المللی مورد شناسایی قرار داده است (Tomlinson, 2013).

افغانستان سالانه با تولید ۵۵۰۰ تن از ۶۸۸۳ تن تریاک تولیدشده در جهان که هشتاد درصد تولید جهانی است به‌عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده این ماده شناخته می‌شود. تولید هروئین در این کشور پانصدوشصت تن در سال بوده (Davis, 2014:21) و از کشورهای عمده تولیدکننده چرس^۱ نیز به‌شمار می‌رود (بی‌نا، ۲۰۱۳: ۲۴).

سطح زیر کشت تریاک در دنیا بیش از ۲۹۶,۷۲۰ هکتار است که بیشترین مقدار از سال ۱۹۹۸ است. درصد اراضی زیر کشت تریاک در افغانستان در سال ۲۰۱۳ نسبت به سال ۲۰۱۲، سی‌وشش درصد رشد داشته و از ۱۵۴ هزار به ۲۰۹ هزار هکتار رسیده است. تریاک در دوازده استان هلمند^۲، قندهار^۳، ارزگان^۴، زابل^۵، بادغیس^۶، فراه^۷، هرات^۸، ننگرهار^۹، لغمان^{۱۰}، قندوز^{۱۱}، بلخ^{۱۲} و نیمروز^{۱۳} کشت می‌شود (Unnamed-A, 2014: 4) با این حال حدود نود درصد تریاک افغانستان، در نُه استان غربی و جنوبی تولید می‌شود که در این میان هلمند، قندهار، فراه و ننگرهار بیشترین میزان تولید مخدر را در افغانستان به خود اختصاص داده‌اند (UNODC, 2014: 6).

از هر هکتار به‌طور میانگین ۲۸,۷ کیلوگرم تریاک برداشت می‌شود. نسبت تبدیل تریاک به هروئین خالص نیز هجده‌ونیم به یک برآورد شده است. برای تولید هروئین صادراتی، خلوص هروئین پایین‌تر می‌آید (Ibid). در تقسیم‌کار تولید و فرآوری مخدر،

1. Hashish

2. Helmand

3. Kandahar

4. Urozgan (Uruzgan)

5. Zabul

6. Basghis

7. Farah

8. Herat

9. Nangarhar

10. Laghman

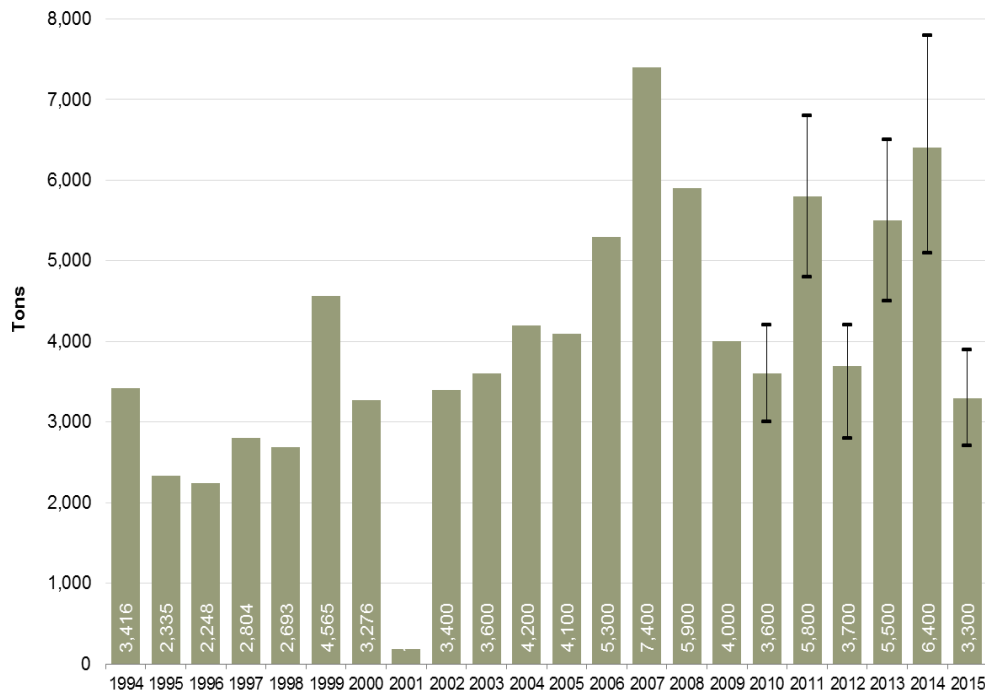
11. Kunduz

12. Balkh

13. Nimruz

به طور کلی استان های جنوبی تولید و استان های شمال و شمال شرق فرآوری و قاچاق هروئین را بر عهده دارند (Stepanova, 2013:18). در سال ۲۰۱۲ ارزش تریاک تولیدی در افغانستان هفتصد و هفده میلیون دلار بوده که چهار درصد از تولید ناخالص داخلی^۱ افغانستان را تشکیل می داد. چهل تا پنجاه درصد تریاک برداشتی به مورفین و هروئین تبدیل و به خارج از کشور صادر می شود (بی نا، ۲۰۱۳: ۲۷). یکی از مقصدهای مهم و عمده مواد مخدر افغانستان، فدراسیون روسیه است.

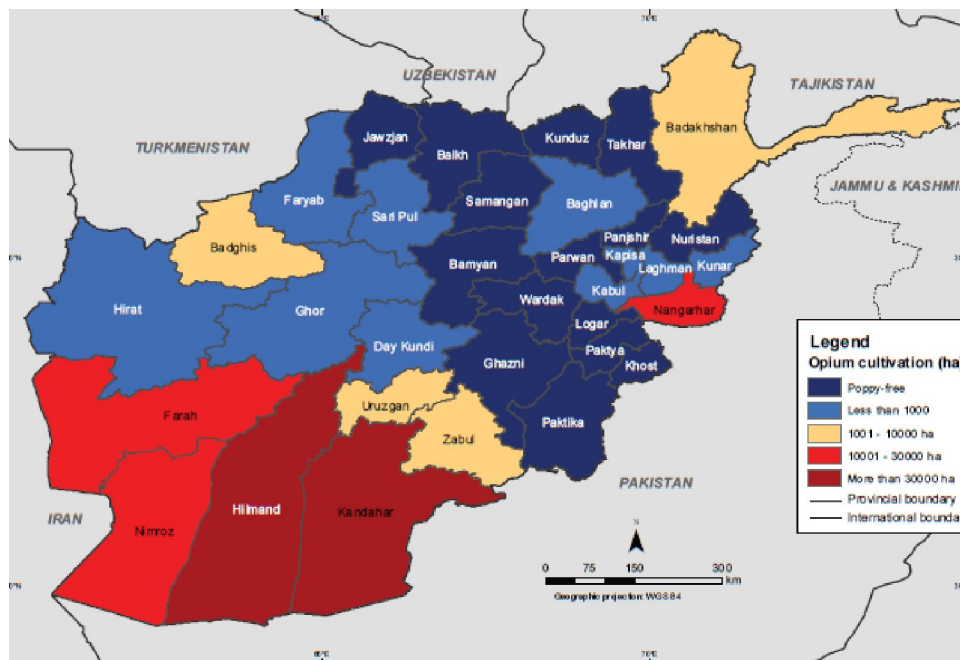
میزان تولید تریاک در افغانستان در سال های ۱۹۹۴-۲۰۱۵

Source: UNODC and Ministry of Counter Narcotic, 2015: 7

¹. Gross Domestic Product (GDP)

مناطق عمده کشت موادمخدر در افغانستان

Source: UNODC and Ministry of Counter Narcotic, 2015: 9

قاچاق مخدر در مسیر شمالی^۱

در دو دهه گذشته مسئله موادمخدر به تهدیدی علیه امنیت انسانی و ملی برای روسیه تبدیل شده است. بر اساس برآوردهای دفتر ملل متحد پیرامون جرم و مواد مخدر^۲، روسیه به تنهایی بزرگترین بازار هروئین افغانستان است که مقدار هروئین مصرفی آن با هروئین مصرفی در کل اروپای غربی و مرکزی برابری می‌کند. روسیه یکی از بزرگ‌ترین سرانه‌های مصرف موادمخدر در دنیا را دارا است؛ هرچند ایران و افغانستان نرخ بالاتری در شیوع استفاده از موادمخدر دارند (Stepanova, 2013: 12).

¹. Northern Route

- منظور از مسیر شمالی، مسیر قاچاق مواد مخدر به روسیه از طریق تاجیکستان به قرقیزستان/ ازبکستان/ ترکمنستان و سپس قزاقستان است.

². United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)

اولین بازار هدف برای «مخدر افغان»، اروپای مرکزی و غربی و فدراسیون روسیه است که در مجموع ارزشی حدود سیزده میلیارد دلار دارد (UNODC, 2011: 31). حدود نود تن از سیصدوشصت و پنج تن هروئین صادر شده از افغانستان در سال ۲۰۰۹، از مسیر شمالی^۱ و با عبور از تاجیکستان، قرقیزستان یا ازبکستان (از طریق دره فرغانه) به قزاقستان و از آنجا به روسیه قاچاق شده است (Golunov, 2006: 4)؛ بنابراین قزاقستان مسیر اصلی قاچاق مواد مخدر به روسیه محسوب می‌شود. این کشور مرز مشترکی حدود هفت هزار کیلومتر با روسیه دارد که قاچاق مواد مخدر را تسهیل و مبارزه با آن را دشوار می‌کند (Uyama, 2007: 334).

از کل هروئین قاچاق شده به روسیه، پانزده تا بیست و پنج درصد از طریق خطوط ریلی، هشت تا ده درصد از طریق هواپیما به‌طور عمده از تاجیکستان و مابقی از طریق خطوط جاده‌ای به فدراسیون روسیه قاچاق می‌شوند (Stepanova, 2013: 28).

Source: (Stepanova, 2013: 30)

افزایش قاچاق مخدر به روسیه منجر به مصرف و شیوع بیشتر مخدر شده است. بر اساس برآوردهای دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد و سرویس کنترل مواد مخدر روسیه^۲، از کل ۲,۵ میلیون معتاد روسی ۱,۶۴ درصد کل جمعیت روسیه ۱,۷ میلیون نفر به هروئین اعتیاد دارند که شصت و هشت درصد کل میزان معتادان این کشور را تشکیل

^۱. Northern Rout

^۲. Russia's Federal Drug Control Service (FSKN)

می‌دهند. در سال ۲۰۱۳ در روسیه بیش از سی هزار مرگ ناشی از استعمال بیش‌ازحد مواد^۱ و هفتاد هزار مورد مرگ مرتبط با مواد مخدر گزارش شده است (Ibid: 13).

در سال ۲۰۰۹ گروه‌های تبهکار روسی حدود هجده میلیارد دلار از محل قاچاق هروئین درآمد کسب کردند. بر اساس بازداشت‌های مرتبط با مخدر، بازار مخدر روسیه توسط شهروندان روسیه و سپس اتباع تاجیک به‌عنوان فعال‌ترین گروه‌های خارجی، قبضه شده است. کار قاچاق هروئین به کشورهای آسیای مرکزی و روسیه عمدتاً توسط باندهای قاچاقچی تاجیک انجام می‌شود (UNODC, 2011: 84).

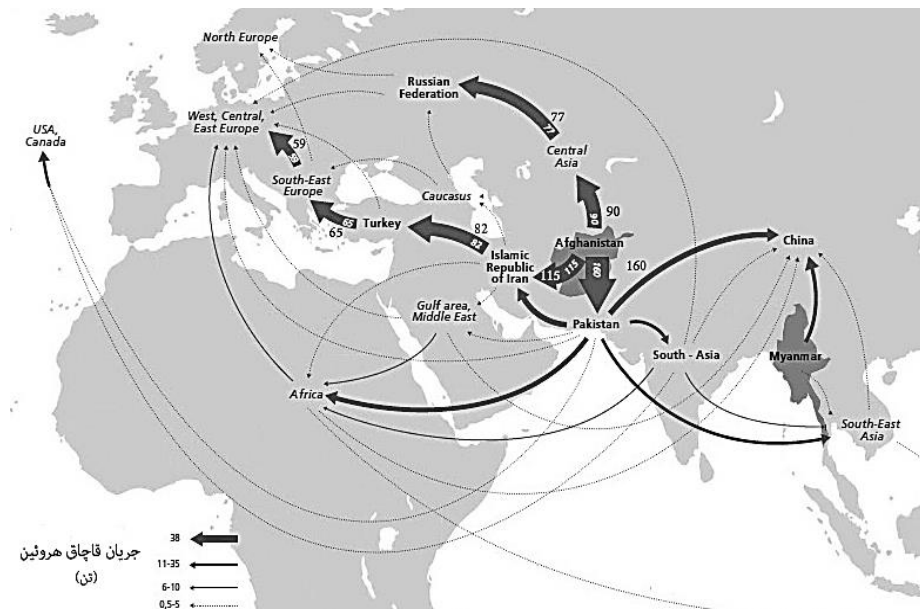
گروه‌های قاچاقچی این منطقه غالباً به‌صورت خانوادگی فعالیت می‌کنند. از این‌رو، نفوذ در آنها بسیار دشوار است. موانع زبانی نیز بر سختی نفوذ می‌افزاید. گروه‌های قاچاق مخدر تاجیک و آذری هستند. گروه‌های تبهکار روسی در عوض دریافت بخشی از عواید از گروه‌های قاچاقچی و قاچاق مواد محافظت می‌کنند (UNODC and PPI, 2008: 8).

قاچاق مخدر مخصوصاً هروئین در روسیه بسیار پرسود و جذاب است. تفاوت‌های قیمتی قابل توجهی میان بازار آسیای مرکزی و بازار مخدر روسیه وجود دارد. یک کیلوگرم هروئین در تاجیکستان چهار هزار دلار است که در روسیه پنج برابر این مقدار یعنی بیست هزار دلار خریدوفروش می‌شود (Stepanova, 2013: 28). البته برآوردهای انجام‌شده در سال ۲۰۰۸ نشان می‌دهند که قیمت هروئین در روسیه پانزده تا بیست برابر تاجیکستان و افغانستان است (UNODC and PPI, 2008: 8).

کنترل‌های مرزی ضعیف و ظرفیت اندک کشورهای آسیای مرکزی برای انجام اقدامات ضدقاچاق همسنگ با اقدامات قاچاقچیان و امکاناتی که دارند نیست. یکی از نگرانی‌های عمده موجود، بدتر شدن وضع امنیت در مرزهای افغان تاجیک است که به دنبال ترک منطقه توسط نیروهای مرزبانی روسیه رخ داده است. وضعیت امنیتی در مرز روس قزاق هم تفاوت چندانی با مورد اخیر ندارد و با توجه به اینکه قاچاق هروئین به روسیه از این مرز صورت می‌گیرد، تعداد نیروهای مرزبانی در این مرز ناکافی به‌نظر می‌رسد (UNODC and PPI, 2008: 8). به‌علاوه انعقاد رژیم تجارت آزاد میان روسیه، قزاقستان و بلاروس که کنترل‌های گمرکی را در سرتاسر مرز طولانی روس قزاق لغو کرده است، قاچاق را آسان‌تر و اتخاذ اقدامات ضدقاچاق در امتداد مسیر شمالی را پیچیده‌تر کرده است (Stepanova, 2013: 13).

^۱. Overdose

مسیرهای عمده قاچاق هروئین و مقدار قاچاق این مسیرها

Source: (UNODC, 2011: 71)

مقابله با قاچاق مواد مخدر یک منفعت عمومی است و بنابراین نیازمند همکاری‌های منطقه‌ای برای مواجهه با یک مشکل عمده جهانی است که به سلامت، شکوفایی و امنیت آسیب می‌زند. رابطه میان روسیه و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع^۱ به‌ویژه جمهوری‌های آسیای مرکزی برای مقابله با قاچاق مواد مخدر، جراثم سازمان‌یافته و تروریسم ضروری است (UNODC and PPI, 2008: 7). در این راستا کشورهای منطقه با حمایت روسیه در قالب سازمان پیمان امنیت جمعی^۲ و همچنین در قالب سازمان همکاری شانگهای^۳، اقدامات مشترکی جهت مبارزه با قاچاق مواد مخدر انجام داده‌اند. برگزاری شش‌ماهه عملیات «کانال»^۴ برای مبارزه با مواد مخدر^۵ در سازمان پیمان امنیت جمعی و نیز برنامه‌های مبارزه با مواد

^۱ Commonwealth Independence States (CIS)
^۲ Collective Security Treaty Organization (CSTO)
^۳ Shanghai Cooperation Treaty (SCO)
^۴ Channel
^۵ CSTO Anti-Drug Operation

مخدر زیر ساختار ضدتروریسم منطقه‌ای شانگهای^۱ دو برنامه اصلی سازمان‌های منطقه‌ای برای مقابله با این پدیده است (Stepanova, 2013: 31).

افزایش میزان قاچاق و استفاده‌کنندگان مواد مخدر در روسیه، دولت‌مردان این کشور را به بازنگری در قوانین و رویه‌های قانونی وادار کرد. از این‌رو بر اساس تصمیم شماره ۱۱۷۸ دولت در نوامبر ۲۰۱۲، انجام اصلاحاتی در فهرست داروهای مخدر، مواد روان‌گردان و مواد شیمیایی لازم در ساخت مواد مخدر صنعتی، پیشنهاد شده است. همچنین در مارس ۲۰۱۳، حکومت روسیه برنامه جدید جامع دولت پیرامون مقابله با قاچاق مواد غیرمجاز را به اجرا گذاشت. این سند مشتمل بر تدابیر مهمی با هدف تقویت همکاری و هماهنگی میان ادارات مجری قانون، ارتقاء اصلاحات قانونی، افزایش فعالیت‌های پژوهشی و عملیاتی، افزایش هماهنگی فعالیت‌های ضدقاچاق در سطح فدرال همچنین همکاری بین‌المللی علیه قاچاق مواد غیرمجاز است (INCB, 2014: 79).

وضعیت مواد مخدر در روسیه

یکی از مهم‌ترین و جدی‌ترین نگرانی‌های فدراسیون روسیه، تهدیدهای عمیق و دامنه‌داری است که از جانب استعمال مواد مخدر متوجه نسل، نیروی انسانی و سلامت این کشور است. علاوه بر این آسیب، قلمرو این کشور به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مسیرهای قاچاق مواد مخدر به کشورهای اروپایی محسوب می‌شود.

بر اساس ارزیابی‌های انجام‌شده، دویست‌وهشت میلیون نفر در دنیا به مواد غیرمجاز اعتیاد دارند. از این تعداد به‌طور میانگین ۱۵,۹ میلیون نفر از روش تزریق برای استعمال مواد استفاده می‌کنند که بیشترین تعداد آنها در چین، ایالات‌متحده و روسیه قرار دارند (UNODC, 2011: 30). تزریق مواد مخدر یک شکل افراط‌گونه از مصرف مواد است که پیامدهای جدی بهداشتی داشته و هزینه‌های فراوانی را در حوزه‌های مختلف به فرد و جامعه تحمیل می‌کند. تزریق و رفتارهای جنسی پرخطر میان معتادان یکی از نگرانی‌های جدی است، چرا که خطر ابتلا به بیماری‌هایی مانند اچ‌آی‌وی و هپاتیت بی و سی را در میان افراد منزوی و جمعیت‌های در معرض خطر افزایش می‌دهد. بر اساس آمارهای دفتر ملل

¹. Regional Anti-Terrorist Structure of the Shanghai Cooperation Organization

متحد پیرامون جرم و مواد مخدر، رقمی حدود ۱۷,۹ درصد معادل ۲,۸ میلیون نفر از افرادی که اعتیاد تزریقی دارند، مبتلا به اچ‌آی‌وی هستند. همچنین صدوسی تا صدوهفتاد میلیون نفر در جهان به هیپاتیت‌سی مبتلا هستند. میزان شیوع هیپاتیت‌سی در میان معتادان تزریقی بیش از پنجاه درصد است (UNODC, 2011: 30).

فدراسیون روسیه به‌تنهایی بیش از دو میلیون معتاد به مواد مخدر دارد (UNODC, 2013: 51). هرچند مقامات روسی این رقم را تا پنج میلیون (RossiyskayaGazeta, 2014) و برخی نویسندگان بیش از هشتونیم میلیون نفر اعلام کرده‌اند (Unnamed-B, 2014: 280) که بیشتر آنها به هروئین اعتیاد دارند. ارزش بازار هروئین روسیه حدود شش میلیارد دلار است. بر اساس برآورد دفتر ملل متحد پیرامون جرم و مواد مخدر، ارزش کل بازار هروئین در جهان شصت و یک میلیارد دلار است که با این حساب روسیه به‌تنهایی ده درصد این بازار را به خود اختصاص داده است (نمودار شماره شش را ببینید). اگر بازار ۱,۴ میلیارد دلاری آسیای مرکزی را نیز به رقم روسیه اضافه کنیم، به‌تنهایی دوازده درصد از بازار هروئین جهان از طریق مسیر شمالی قزاق و در کشورهای مسیر مصرف می‌شود. پس از هروئین، حشیش بیشترین مصرف را در بازار روسیه دارد حدود یکونیم میلیارد دلار که آن نیز عمدتاً از افغانستان تأمین می‌شود (UNODC, 2011: 30).

میزان مصرف هروئین در جهان

Source: (Stepanova, 2013: 13)

۲,۲۹ درصد از افراد ۱۵-۶۴ سال در روسیه مواد مخدر را از طریق تزریق استعمال می‌کنند که از این منظر بیشترین رقم معتادان تزریقی را داراست. برآوردها نشان می‌دهند که در منطقه شرق و جنوب شرق اروپا از جمله روسیه به‌طور میانگین بیست‌وسه درصد افرادی که اعتیاد تزریقی دارند، مبتلا به اچ‌آی‌وی هستند. این بیماری در منطقه مذکور از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲، بیش از دویست‌وپنجاه درصد رشد داشته است (UNAIDS Report, 2012). این وضعیت در مورد بیماری‌های مسری دیگر از جمله هپاتیت‌سی نیز وجود دارد به‌نحوی که در روسیه حداقل پنج میلیون نفر به ویروس هپاتیت سی آلوده هستند (Bivol and Sarang, 2013: 4). این برآوردها در مورد روسیه رقمی بین ۱۸,۴ تا ۳۰,۷ درصد است (Davis, 2014:7-8).

در واقع، می‌توان گفت که افغانستان بزرگ‌ترین تولیدکننده مواد مخدر و روسیه بزرگ‌ترین بازار مصرف هروئین افغانستان به‌شمار می‌رود. عمده مواد مخدر از مسیر شمالی و به‌طور خاص از طریق قزاقستان به روسیه قاچاق می‌شود. کنترل‌های ضعیف مرزی، عدم وجود امکانات کافی در کشورهای منطقه جهت مبارزه با پدیده قاچاق و انعقاد رژیم تجارت آزاد میان روسیه، بلاروس و قزاقستان و لغو کنترل‌های گمرکی از دلایل رشد روند قاچاق مواد مخدر به روسیه محسوب می‌شوند. بیش از شصت‌وهشت درصد استفاده‌کنندگان مواد مخدر در روسیه، هروئین مصرف می‌کنند. روشن است که گسترش بیماری‌های صعب‌العلاجی مانند ایدز و هپاتیت تنها یکی از آسیب‌های وارده مواد مخدر بر پیکره شکننده امنیت ملی روسیه است. این آثار در بهره‌پیش رو مورد مذاقه و تحلیل قرار می‌گیرند.

ماهیت اثرگذاری مواد مخدر بر امنیت فدراسیون روسیه

پیش از آغاز بررسی آثار و پیامدهای «مخدر افغان» بر امنیت ملی فدراسیون روسیه، مرور اجمالی سند «راهبرد امنیت ملی روسیه تا سال ۲۰۲۰»^۱ به فهم تهدیدات متصور علیه امنیت این کشور کمک می‌کند. مفهوم و دکرترین امنیت ملی در روسیه سندی بنیانی جهت برنامه‌ریزی سیستم امنیت ملی این کشور محسوب می‌شود که در آن ترتیب فعالیت و اقدامات در جهت تأمین امنیت ملی قید گردیده است. از این‌روست که اهمیت بالایی داشته و

¹. Russia's National Security Strategy to 2020

بر سایر اسناد مانند سیاست خارجی و دکترین نظامی ارجحیت دارد. آن گونه که در این سند آمده از نگاه دولت روسیه امنیت ملی به وضعیت تحت محافظت بودن انسان، جامعه و دولت در مقابل تهدیدهای داخلی و خارجی اطلاق می‌شود و این امکان را می‌دهد تا حقوق و آزادی‌های قانونی، کیفیت و سطح شایسته زندگی شهروندان، حق حاکمیت و تمامیت ارضی، توسعه پایدار روسیه، قدرت دفاعی و امنیت دولت تأمین شوند (ابراهیم معاصر (۴)، ۱۳۹۱: ۴۰).

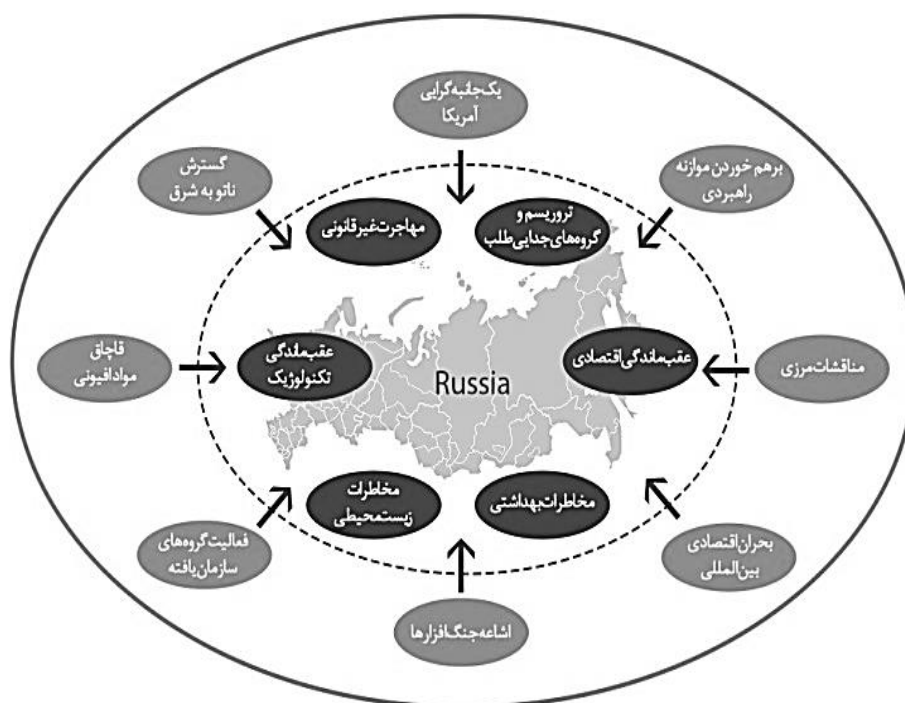
بر اساس مفاد سند راهبرد امنیت ملی ۲۰۰۹، می‌توان محورهای متعددی را به‌عنوان تهدید در سطوح داخلی و خارجی علیه منافع و امنیت روسیه برشمرد. به‌طور کلی در سطح داخلی عواملی مانند تروریسم و جنایات سازمان‌یافته، فعالیت گروه‌های بنیادگرا و جدایی‌طلب، مهاجرت غیرقانونی به روسیه، عقب‌ماندگی در حوزه فناوری، توسعه‌نیافتگی اقتصادی، گسترش مخاطرات بهداشتی و زیست‌محیطی و در سطح خارجی نیز تهدیدهایی از جمله بازگشت یک‌جانبه‌گرایی به روابط بین‌الملل، تلاش برخی قدرت‌ها جهت برهم زدن موازنه راهبردی، گسترش ناتو به شرق، قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان، فعالیت گروه‌های سازمان‌یافته تروریستی و جرم، بحران مالی جهانی، اشاعه جنگ‌افزارهای متعارف و کشتار جمعی و مناقشات مرزی به‌عنوان تهدیدهای شناخته‌شده علیه منافع و امنیت روسیه به‌شمار می‌روند (سجادپور و جهانبخش، ۱۳۹۲: ۳۵). در مجموع می‌توان گفت روسیه از جمله کشورهایی است که از مفهوم عام امنیت ملی و تعریف موسع سیاست امنیت ملی بهره می‌گیرد. شکل شماره هفت الگوی تحلیلی تهدیدهای متوجه فدراسیون روسیه را مبتنی بر سند راهبرد امنیت ملی روسیه تا سال ۲۰۲۰ نشان می‌دهد.

از آنجاکه پرداختن به همه ابعاد این سند میسر نیست، بنابراین هم‌راستا با موضوع مقاله، سعی شده است تا بیشتر بر مقوله مواد مخدر و سایر مؤلفه‌هایی که با آن چسبندگی دارند، تمرکز شود. با این حال باید گفت تهدیدهایی از جمله تروریسم، فعالیت گروه‌های بنیادگرا و جدایی‌طلب، مهاجرت غیرقانونی به فدراسیون روسیه، گسترش مخاطرات بهداشتی در سطح داخلی و قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان در سطح خارجی به‌طور غیرمستقیم با موضوع این نوشتار ارتباط می‌یابند.

بر اساس سند راهبرد امنیت ملی روسیه، یکی از تهدیدهای امنیتی مطرح علیه روسیه در سطح خارجی، موضوع قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان است. معضل مواد مخدر که تبعات منفی اجتماعی و خطرات حوزه سلامت را متوجه روسیه می‌کند، در سال‌های اخیر علاوه بر

ابعاد خارجی، تبعات منفی داخلی نیز یافته است. بر اساس آمار موجود، هم‌اکنون نیمی از مواد مخدر تولیدشده در افغانستان از طریق مرزهای روسیه به نقاط دیگر انتقال می‌یابد و هرساله روسیه با خطر روبه رشد استفاده از مواد مخدر در بین شهروندان خود روبروست. در سطح داخلی نیز معضل گسترش مخاطرات بهداشتی مانند اشاعه بیماری‌هایی از جمله ایدز و سل، مصرف مواد مخدر، الکل و مواد روان‌گردان اهمیت بالایی دارد. از این‌روست که در سند راهبرد امنیت ملی روسیه، مسائل بهداشتی و اپیدمی ایدز جزء تهدیدهای امنیتی به‌شمار رفته است.

الگوی تحلیلی تهدیدهای داخلی و خارجی متوجه فدراسیون روسیه

منبع: (جهانبخش، ۱۳۹۳: ۸۶)

۱- تأثیرات مواد مخدر بر سلامتی

استعمال مواد مخدر هر ساله خسارات بی‌شماری به بهداشت و سلامت عمومی و توسعه جوامع مختلف در سرتاسر جهان وارد می‌کند. درک هزینه‌های اقتصادی ناشی از استعمال مواد مخدر برای توسعه رویکردهایی که هزینه‌ها را کاهش دهد، ضروری است. تلاش‌ها برای محاسبه بار مالی جهانی ناشی از استعمال مخدر با کمبود داده در بسیاری از حوزه‌ها مواجه است. اگرچه توضیح کامل و واقعی هزینه‌های استعمال مواد مخدر در دنیا کاری دشوار است، تحلیل پیامدهای آن و فهم حوزه‌هایی که متأثر از آن است، کمک می‌کند تا تصویری شفاف‌تر از عرصه‌هایی که استعمال مواد مخدر بر آن‌ها اثر می‌گذارد، به دست آوریم.

۱-۱- هزینه‌های پیشگیری و درمان مواد مخدر: پدیده استعمال مواد مخدر جوامع را به سمت پیشگیری از آن هدایت کرده است. اگرچه این اقدامات می‌تواند تقویت‌کننده منابع باشد، مطالعات نشان داده‌اند که هر یک دلار هزینه در برنامه‌های پیشگیری مناسب، می‌تواند از به وجود آمدن ده دلار هزینه‌های بعدی جلوگیری کند. ارزیابی‌ها نشان می‌دهند که از هر شش نفر از استعمال‌کنندگان مواد مخدر در دنیا، تنها یک نفر درمان لازم را دریافت می‌کند که همین مقدار هم سالانه حدود سی و پنج میلیارد دلار هزینه دربر دارد. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، یکی از مسائل مربوط به حوزه سلامت، افزایش نرخ ابتلا به اچ‌آی‌وی و سایر بیماری‌های ناشی از مصرف مواد مخدر است. در روسیه پیامدهای بهداشتی مصرف مواد مخدر به‌وسیله فقدان یا عدم کارایی راهبردهای کاهش تقاضا مانند اثربخشی پایین برنامه‌های درمان دارویی معتادان، کمبود شدید مراکز درمانی و توان‌بخشی اجتماعی و افراد متخصص تشدید می‌شود (Stepanova, 2013: 13). باین‌حال نمی‌توان منکر سرمایه‌گذاری‌های کلان انجام شده در این حوزه شد. به‌عنوان نمونه و بر اساس آمار ارائه‌شده، فدراسیون روسیه در سال ۲۰۰۸ در پنج محور مخارج مربوط به ایدز، درمان ضد‌تروویروسی^۱، هزینه‌های مراقبت و درمان اچ‌آی‌وی، هزینه‌های پیشگیری اچ‌آی‌وی و برنامه تقویت مدیریت و اجرای برنامه‌ها، بیش از یک میلیارد و شصت و هشتاد و پنج میلیون دلار هزینه کرده است (AIDSInfoOnline, 2015). جدول شماره هشت، جزئیات هزینه‌های انجام‌شده را نشان

^۱ درمان ضد‌تروویروسی، نوع اصلی درمان اچ‌آی‌وی/ ایدز است که شفا بخش نیست، اما از پیشرفت بیماری برای سال‌ها جلوگیری می‌کند. به‌بیان‌دیگر این نوع درمان سرعت تکثیر ویروس در بدن ناقل را بسیار کند می‌کند.

^۲ Antiretroviral Therapy (ART)

می‌دهد. یادآوری این نکته ضروری است که این مبلغ صرفاً هزینه‌های انجام‌شده جهت پیشگیری، درمان و مراقبت از بیماری ایدز است و سایر هزینه‌های درمانی و غیراز آن را پوشش نمی‌دهد.

هزینه‌های انجام‌شده در مورد ایدز از محل سرمایه‌های داخلی روسیه

شرح	سال	مبلغ (دلار)
مخارج مربوط به ایدز	۲۰۰۶	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰
	۲۰۰۸	۷۸۰,۰۰۰,۰۰۰
برنامه تقویت مدیریت و اجرای برنامه‌ها	۲۰۰۶	۱۸,۶۳۶,۲۳۲
	۲۰۰۸	۴۵,۲۷۲,۱۷۲
درمان ضد تروویروسی	۲۰۰۸	۲۳۰,۰۰۰,۰۰۰
مراقبت و درمان اچ‌آی‌وی	۲۰۰۶	۹۶,۷۹۷,۷۷۶
	۲۰۰۸	۴۵۰,۰۰۰,۰۰۰
پیشگیری از اچ‌آی‌وی	۲۰۰۶	۶۱,۷۴۹,۳۸۰
	۲۰۰۸	۱۸۰,۰۰۰,۰۰۰

Source: (AIDS Info Online, 2015)

در قانون بودجه سال ۲۰۱۱ فدراسیون روسیه، برنامه پیشگیری از اچ‌آی‌وی، دست‌کم سه درصد از کل ششصد و چهل میلیارد دلار بودجه سالانه این کشور را به خود اختصاص داد؛ بنابراین دولت میلیون‌ها دلار برای معالجه افراد آلوده به اچ‌آی‌وی که به حفظ سلامتی و کاهش انتقال بیماری منجر خواهد شد، هزینه می‌کند. شایان ذکر است برخی منتقدین معتقد هستند که کارگزاری‌های اجرایی روسیه از جمله «سرویس کنترل مواد مخدر فدرال»^۱ سالانه هفتاد و سه میلیون دلار بودجه دارند که اغلب جهت خاموش کردن اعتراضات مخالفین دولت و فعالان حقوق بشر و روزنامه‌نگاران و البته مبارزه با موارد نه‌چندان مهم مواد مخدر استفاده می‌شود (Merkinaitė, 2012: 16). به عبارت بهتر، این مبلغ صرف تبلیغات سیاسی پیرامون مواد مخدر می‌شود.

¹. Federal Drug Control Service of the Russian Federation (FDCS)

۱-۲- هزینه‌های بیمارستانی و کلینیکی: مراجعه به بیمارستان‌ها در ارتباط با استعمال مواد مخدر برای جامعه بسیار پرهزینه است. این مراجعات ناشی از سوءمصرف مواد، واکنش‌های نامطلوب، رخدادهای روانی، علائم بیماری‌های مسری و عفونی مانند هپاتیت نوع بی، سی و نیز اچ‌آی‌وی/ایدز، سل و سایر بیماری‌های مرتبط که می‌توانند از طریق استعمال مواد مخدر به‌روش تزریق میان افراد منتقل شوند، بوده است. در روسیه برنامه جامع و فراگیری برای درمان استعمال کنندگان مواد مخدر و نیز توان‌بخشی‌های مورد نیاز پس از دوره درمان وجود ندارد. مراکز دولتی کم، شلوغ و ناکارآمد هستند. از این رو اگر کسی بخواهد به مراکز دولتی مراجعه کند، گزینه‌ای جز کلینیک‌های خصوصی یا مراکز وابسته به کلیسا پیش روی خود ندارد. درمان در مراکز خصوصی پرهزینه است. هزینه یک‌شب خدمات سم‌زدایی در کلینیک آدلوز^۱ در مسکو رقمی معادل دویست و سی دلار (هفت هزار و هشتصد روبل) است. بازپروری طولانی‌مدت که شامل روان‌درمانی نیز می‌شود رقمی بین ۱۰۳۰ تا ۱۷۷۰ دلار (۶۰,۰۰۰-۳۵,۰۰۰ روبل) برای هر ماه هزینه دربر دارد (Quinn, the Moscow Times, 2014).

۱-۳- شیوع بیماری‌ها و مرگ‌ومیر: به لحاظ جهانی، برآورد می‌شود که فوت‌های مرتبط با مخدر، رقمی بین ۰,۵ تا ۱,۳ درصد از نرخ مرگ‌ومیر افراد بین پانزده تا شصت و چهار سال را تشکیل می‌دهد. از میان چهل‌وسه عامل خطرآفرین، استعمال مواد مخدر نوزدهمین عاملی است که نقش مهمی در مرگ‌ومیر دارد. برای افراد پانزده تا چهل‌ونه سال، استعمال مواد ششمین دلیل عمده برای فوت محسوب می‌شود. بر اساس برآوردهای انجام‌شده در سال ۲۰۱۳، حدود صد هزار فوت، مرتبط با مصرف مواد مخدر در روسیه اتفاق افتاده که ۲,۷ برابر سال قبل از آن بوده است. این آمار را قائم‌مقام اداره کنترل مواد مخدر روسیه^۲ ارائه داده است (Russia Today, 2014). علاوه بر مرگ‌ومیرهای ناشی از نرسیدن یا مصرف بیش‌ازحد مواد، مسئله مرگ‌ومیر ناشی از گسترش بیماری‌های عفونی مانند اچ‌آی‌وی/ایدز و هپاتیت در روسیه معضلی است که آمار مربوط به آن نسبت به آمارهای جهانی وضعیت مایوس‌کننده‌ای دارد (آمارهای مربوط به این بیماری‌ها پیش‌تر ذکر شد). اگر هزینه درمان این بیماران را در تعداد آن‌ها در روسیه ضرب کنیم، ارقام کلانی از بودجه این

^۱. Adelvez

^۲. Federal Drug Control Service

کشور را خواهد بلعید. از این جهت می‌توان آسیب‌های اقتصادی ناشی از مرگ‌ومیر و درمان بیماری‌های این حوزه را به معضلات اجتماعی ناشی از مصرف مخدر افزود.

۲- تأثیرات مخدر بر وقوع جرم

نسلی از پژوهش‌ها، سه رابطه عمده میان جرم و مواد مخدر تبیین کرده‌اند. نخست پیوند جرم و مخدر که با خشونت ناشی از مصرف مواد مرتبط است. ارتکاب جرم تحت تأثیر مواد مخدر، یک مشکل جهانی است. دوم، ارتباط میان جرم و مخدر، اقتصادی اجباری است. این برآیند معتادانی است که به‌منظور حمایت از اعتیاد و مصرفشان درگیر جرم شده‌اند. سوم، پیوند میان جرم و مخدر نظام‌مند است؛ خشونت‌هایی که رخ می‌دهد به‌عنوان نتیجه منازعات پیرامون مبارزه خریداران و فروشندگان مواد مخدر بر سر شرایط معامله است. گسترش اعتیاد در میان مردم و به‌خصوص جوانان روسیه یکی از نگرانی‌های جدی مقامات این کشور است. شیوع اعتیاد به شکل‌های مختلف موجب افزایش میزان جرائم مرتبط با آن می‌شود. در سطحی کلان‌تر، با همگرایی گروه‌های تبهکار روسی و کارتل‌های بین‌المللی مواد مخدر مواجهیم که نتیجه آن رشد جنایت‌های مرتبط با مواد مخدر و نیز افزایش مداوم استعمال‌کنندگان مواد مخدر در روسیه است (Paoli, 2001: 1008).

بر اساس گزارش‌های موجود در سال ۲۰۱۳ بیش از ۱۰۸,۷۰۰ نفر به ارتکاب جرائم مرتبط با مواد مخدر در روسیه متهم شده‌اند که چهل‌وشش درصد یعنی بیش از پنجاه‌هزار نفر آن جوانان بین هجده تا بیست‌وننه سال بوده‌اند (Russia Today, 2014). این داده‌ها، رشد روزافزون جوانان معتاد به مواد مخدر در روسیه را به یک نگرانی جدی تبدیل کرده‌اند. بسیاری از این افراد بیکار بوده و دارای پیشینه طولانی در اقدامات متعدد مجرمانه برای تأمین هزینه‌های اعتیادشان هستند. بر اساس گزارش‌های پلیس، بیشتر جرائم در حالی انجام شده‌اند که مجرم در حالات ناشی از استعمال مواد قرار داشته است (UNODC and PPI, 2008: 10-11). این اعداد در حالی بیان می‌شوند که سالانه بیش از دویست‌وپنجاه هزار جرم مرتبط با مواد مخدر در روسیه به‌وسیله مأمورین اجرایی ثبت می‌شود. علاوه بر این، میلیون‌ها جرم مربوط به فروش مواد مخدر رخ می‌دهد که اصولاً امکان بررسی همه آن‌ها وجود ندارد (Russia Today, 2014). البته باید توجه داشت که اعداد و ارقام بیان‌شده نباید مانع از تمرکز بر ابعاد اقتصادی جرائم شود. بر اساس گزارش‌های موجود در سال ۲۰۱۰ تعقیب مجرمان مواد مخدر (استفاده

و عرضه‌کنندگان) برای دولت روسیه حداقل صد میلیون دلار هزینه در برداشته است (Lunze and Others, 2014: 1). این رقم مربوط به هزینه‌های مربوط به مجرمان از لحظه بازداشت تا محاکمه در دادگاه از جمله هزینه‌های مرتبط با تدابیر عملیاتی، بازداشت و زندان، بازجویی مقدماتی و هزینه‌های مربوط به وکلا بوده است. این مبلغ هزینه‌های دادرسی، حبس پس از محکومیت یا اجرای مجازات غیر از زندان مانند خدمات اجتماعی و... را شامل نمی‌شود (Merkinaitė, 2012: 15).

۳- تأثیرات مواد مخدر بر اقتصاد روسیه

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، مواد مخدر تبعات منفی اقتصادی فراوانی بر کشورهای درگیر این موضوع تحمیل می‌کند؛ مواد مخدر هزینه‌های اقتصادی پنهان و آشکاری دارد. هزینه‌های مرزبانی، بازرسی‌های مرزی و شهری، هزینه‌های تعقیب مجرمین، بازداشت و بازجویی و حبس، تنها بخشی از هزینه‌های آشکار اقتصادی ناشی از قاچاق مواد مخدر هستند. به این فهرست باید هزینه‌های مختلف پیشگیری، درمان و کنترل بیماری‌هایی که به طرق مختلف به واسطه استعمال مواد مخدر منتقل می‌شوند را نیز اضافه کرد. بر اساس آمار ارائه‌شده توسط نهادهای بین‌المللی، سالانه حدود سه درصد از تولید ناخالص داخلی روسیه صرف فعالیت‌های دولت در حوزه مواد مخدر می‌شود (Stepanova, 2013: 13). از آنجا که تولید ناخالص داخلی روسیه در سال ۲۰۱۴ رقمی بیش از ۲۰۵۷ میلیارد دلار بوده است (IMF, 2015)، بنابراین می‌توان پیش‌بینی کرد که در این سال رقمی بیش از شصت و یک میلیارد دلار معادل سه درصد برای کاهش اثرات تخریبی مواد مخدر در روسیه هزینه شده است.

یکی دیگر از معضلات ناشی از مواد مخدر، مسئله پول‌شویی^۱ است. پول‌شویی یکی از وجوه خطرناک قاچاق مواد مخدر است. اگر بپذیریم که حجم بازار مخدر روسیه ده درصد کل بازار جهانی باشد با این حساب حجم پول قابل‌توجهی باید شسته شود (Stepanova, 2013: 32). برخی مزیت‌های مهم، فضای روسیه را برای پول‌شویی نسبت به سایر کشورهای مصرف‌کننده «مخدر افغان» مهیاتر کرده است. رویه‌های معمول پول‌شویی شامل سوءاستفاده از موجودیت‌های حقوقی و مالی خارجی، سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات و خرید کالاهای مصرفی لوکس

^۱. Money Laundering

می‌شود. در مقام مقایسه روسیه و سایر کشورهای مشابه به لحاظ توسعه این کشور سطح بالایی از فساد و جرائم سازمان‌یافته دارد (جایگاه ۱۳۳ در سال ۲۰۱۲). عواملی مانند کنترل‌های مرزی ضعیف، لغو ویزا با کشورهای آسیای مرکزی، بازار بزرگ مصرف مخدر و غلبه مصرف هروئین، ظرفیت بالایی را برای پول‌شویی در روسیه فراهم ساخته است (Ibid: 35-36).

۴- تأثیرات مواد مخدر بر «حکمرانی خوب»^۱

تجارت غیرقانونی و قاچاق مواد مخدر، نمی‌تواند از مسائل سیاسی و امنیتی به‌دور باشد و مسأله قاچاق مواد مخدر همواره با سیاست آمیخته بوده است؛ به‌گونه‌ای که بخشی از سیاست‌های جهانی، تحت‌الشعاع اهداف و امیال گروه‌های مافیایی قرار گرفته و بسیاری از سیاستمداران بین‌المللی را در دام خویش گرفتار نموده است (تویسرکانی، ۱۳۸۹، ۱۰).

این صنعت برای فعالیت در تمام نقاط به فساد و نفوذ در محیط نیازمند است. قاچاقچیان مواد مخدر باید مقامات محلی و ملی، پلیس، گمرک، قضات، سیاستمداران، بانکداران، متخصصان شیمی، شبکه حمل‌ونقل، روزنامه‌نگاران، صاحبان رسانه‌ها و تجار را به فساد کشیده یا مرعوب سازند. برای بسیاری از این افراد، وسوسه انتخاب میان کسب مقادیر هنگفتی پول یا شاهد هراس خانواده خود بودن بسیار سخت است. وقتی حضور تعیین‌کننده قدرت دولت در کار نباشد، شبکه‌های قاچاق مواد مخدر کنترل بسیاری از افراد و سازمان‌ها را که به وجودشان در این محیط نیاز هست، به‌دست می‌گیرند. فساد ریشه‌ای دولت و خشونت مفرط به‌عنوان یک روش زندگی، اجزای اساسی صنعت قاچاق مواد مخدر به‌شمار می‌آیند (بوالوردی، ۱۳۸۷، ۱۹۴).

امروزه در قاره‌های مختلف، مناطقی که به کشت کوکائین، حشیش و خشخاش اختصاص دارند، وضعیت لجام‌گسیخته‌ای دارند و این امر ناشی از اقدامات غیرقانونی و رشاء و ارتشاء در میان مقامات رسمی است که منجر به فساد و بی‌ثباتی نهادهای دولتی و مقامات حکومتی شده است. این نکته حائز اهمیت است که فهم این ارتباطات نمی‌تواند ساده باشد، چنان‌که حکمرانی ضعیف - ناشی از موضوعاتی که به مواد مخدر ارتباطی ندارد - نیز می‌تواند منجر به کشت بیشتر مواد مخدر، تولید مواد غیرمجاز، فرآوری مخدر صنعتی و قاچاق و

^۱. Good Governance

استعمال مواد شود. قاچاقچیان مسیرهای انتقال جدیدی را از طریق بهره‌گیری از نهادهای حکومتی ضعیف، تأمین مالی فساد اداری و تروریسم مورد استفاده قرار می‌دهند. در مورد آثار ناشی از مواد مخدر بر مقوله حکمرانی در روسیه، شاهد وجود فساد گسترده در دستگاه‌های مختلف به‌ویژه پلیس روسیه هستیم که پیشانی مبارزه با مواد مخدر محسوب می‌شود. قاچاقچیان مواد مخدر در روسیه با حربه‌های مختلف از جمله پرداخت رشوه، کارکنان دولتی و گروه‌های عملیاتی را به فساد می‌کشاند. البته این اقدامات به‌منظور تسهیل امر قاچاق صورت می‌گیرد و گرنه قاچاقچیان می‌توانند ابتکارات متعددی را برای پیشگیری از شناسایی خود به‌کارگیرند (Velez, 2013: 14).

یکی از آسیب‌های جدی مواد مخدر و به‌عبارت بهتر گروه‌های فعال در قاچاق و توزیع مواد مخدر، متوجه نیروهای اجرایی به‌ویژه پلیس است. این آسیب به شیوه‌های مختلف، بر اعتماد عمومی نسبت به عملکرد پلیس اثر منفی می‌گذارد. بر اساس نظرسنجی‌هایی که در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۱۰ در گستره وسیعی از مردم و بازرگانان روسی انجام شد، آشکار شد که اعتماد عمومی به پلیس در سطح پایینی قرار دارد. البته این عدم اعتماد به دلایل و در حوزه‌های مختلف به‌وجود آمده است. با این حال نمی‌توان منکر وجود فساد در میان نیروهای نظامی و به‌ویژه پلیس روسیه شد. به‌عنوان نمونه در سال ۲۰۱۳ ادعا شد که رئیس سابق بخش خدمات کنترل مواد مخدر مسکو^۱ به اتهام قاچاق مواد مخدر بازداشت شده است. اتهامی که علیه وی مطرح شد این بود که او مواد مخدر را به مجرمان شناخته‌شده می‌داده و سپس آن‌ها را به جرم همراه داشتن مواد دستگیر می‌کرده است تا بدین ترتیب میزان بازداشت و کشف مواد را در حوزه کاری خود افزایش دهد. علاوه بر این موارد مهمی از کشف و ضبط محموله‌های بزرگ قاچاق در مسکو وجود دارد که نشان می‌دهد مواد قاچاق توانسته‌اند بدون اینکه پلیس مانع آن شود تا پایتخت برسند (Velez, 2013: 26-30).

نتیجه‌گیری

این نوشتار در پی آن بود تا آسیب‌هایی که از جانب «مخدر افغان» متوجه امنیت و منافع ملی فدراسیون روسیه است را تحلیل نماید. در این راستا و بر بستر مفهوم «امنیت» و

^۱. Moscow's Federal Drug Control Services

«تهدید»، تلاش شد تا وضعیت تولید و قاچاق مواد مخدر از افغانستان به روسیه توصیف گردد. سپس با نگاهی اجمالی به سند راهبرد امنیت ملی فدراسیون روسیه تا سال ۲۰۲۰ که سند بنیادین امنیتی این کشور محسوب می‌شود، مقولاتی که از منظر دولت روسیه به‌عنوان تهدیدهای امنیتی مطرح هستند، تشریح شدند. همان‌طور که بیان شد، فدراسیون روسیه با بسط دیدگاه امنیتی و البته تدافعی به سند دکترین نظامی خود، گستره وسیعی از مسائل را در عداد منافع و تهدیدهای امنیتی خود آورده است.

تحلیل یافته‌ها حکایت از آن دارد که قاچاق «مخدر افغان» به روسیه که غالباً توأم با فعال شدن گروه‌های تبهکار سازمان‌یافته است، ضمن بر هم زدن امنیت انسانی، سایر ابعاد امنیت روسیه را با تهدیدهای جدی مواجه ساخته است. گروه‌های تبهکار فعال در زمینه قاچاق مواد مخدر غالباً از اتباع تاجیک و آذری هستند که با استفاده از ضعف قوای مرزبانی، تمهیدات مرزی همکاری جویانه روسیه در قالب اتحادیه گمرکی اوراسیا^۱ و نیز فساد موجود در میان نیروهای مبارزه با قاچاق مواد مخدر، مواد را غالباً در شکل هروئین به روسیه قاچاق و در آنجا توسط شبکه‌های توزیع گسترده، به فروش می‌رسانند.

دسترسی سریع و ارزان به مواد مخدر از سویی و ضعف تدابیر پیشگیرانه، درمان، مراقبت و بازپروری معتادان در روسیه از سوی دیگر، موجب گسترش روزافزون شمار مصرف‌کنندگان مواد مخدر در روسیه شده است. آنچه بیش از این موجب نگرانی است، استعمال مواد به شیوه تزریق است که به‌دلیل استفاده مشترک از سرنگ‌های آلوده، موجب رشد نگران‌کننده تعداد مبتلایان به بیماری‌هایی از جمله اچ‌آی‌وی/ایدز و خانواده هپاتیت در این کشور شده است. از این منظر روسیه در میان کشورهای مختلف، وضعیت بسیار پیچیده‌ای دارد. گسترش تعداد مصرف‌کنندگان مواد در روسیه آثار غیرقابل پیش‌بینی بر نیروی انسانی آن دارد و به‌عبارتی امنیت انسانی و کیفیت زندگی در این کشور را با تهدیدهای جدی مواجه کرده است.

موارد پیش‌گفته هر یک به نحوی هزینه‌های اقتصادی هنگفتی را به اقتصاد روسیه تحمیل می‌کند. از آنجا که بر اساس سند دکترین امنیت ملی، بحران اقتصادی بین‌المللی و عقب‌ماندگی اقتصادی در زمره نگرانی‌های امنیتی روسیه محسوب می‌شود، هزینه‌های

^۱. Eurasian Customs Union

اقتصادی ناشی از مواد مخدر که رقم قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی این کشور است، می‌تواند به‌عنوان یکی دیگر از تهدیدهای «مخدر افغان» علیه امنیت ملی روسیه قلمداد شود. عامل دیگر تهدید، تهدیدهای زیست‌محیطی ناشی از مصرف مواد است. اصولاً تهدیدهای زیست‌محیطی ناشی از مواد مخدر در دو حوزه شناسایی شده‌اند. نخست تهدیدهای زیست‌محیطی ناشی از کشت مواد است که این امر در مورد روسیه موضوعیت ندارد. تهدید دوم ناشی از رسوب مواد شیمیایی خطرناکی است که در تولید و فرآوری مواد مخدر فرآوری شده یا صنعتی، مورد استفاده قرار می‌گیرند. بدیهی است از این منظر می‌توان تهدیدهای زیست‌محیطی را نیز از جانب «مخدر افغان» متصور دانست؛ هرچند تاکنون نگرانی چندانی از این معضل از سوی مقامات روسیه ابراز نشده است.

وجود رشاء و ارتشاء و فساد در میان مقامات و کارکنان دولتی روسیه به‌ویژه در میان پلیس این کشور، یکی دیگر از تهدیدهای شناسایی شده است. گروه‌های تبهکار به شیوه‌های مختلف از جمله پرداخت رشوه یا همکاری با برخی کارکنان دولت، سعی در تسهیل امر قاچاق و کاهش آسیب به محموله‌های خود دارند. وجود فساد ساختاری، یکی از عوامل کاهش اعتماد به پلیس و به‌طریق‌اولی دولت و حکومت روسیه شده که «حکمرانی خوب» در روسیه را با سؤالات جدی مواجه کرده است. هرچند معضل فساد اداری در سند امنیت ملی روسیه جزء تهدیدهای علیه امنیت این کشور محسوب نمی‌شود، اما به‌نظر می‌رسد مخدوش شدن اعتماد عمومی به پلیس یا مقامات حکومتی، تهدید قابل‌اغماضی نباشد.

در مجموع به‌نظر می‌رسد، امنیت ملی فدراسیون روسیه از جانب «مخدر افغان» در ابعاد مختلف مورد تهدید قرار گرفته و نگرانی از آن در گفتار و عمل مقامات روس و سایر کشورهای منطقه به‌روشنی قابل‌مشاهده است. مقامات روسیه همکاری‌های دوجانبه‌ای را با کشورهای مختلف در زمینه مبارزه با مواد مخدر و آثار آن سازمان‌دهی کرده‌اند. شکل‌گیری همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه با حول محور مبارزه با قاچاق «مخدر افغان» می‌تواند تأثیر چشمگیری در کاهش تبعات مواد افیونی در ابعاد مختلف داشته باشد. از آنجاکه ایران تجربیات مهم و غیرقابل‌انکاری در مبارزه با مواد مخدر دراست، به‌نظر می‌رسد که همکاری‌های دو دولت در این حوزه بتواند به تقویت روابط دوجانبه و نیز کاهش مخاطرات ناشی از مواد افیونی در دو کشور و منطقه پیرامون افغانستان کمک شایانی نماید.

منابع و مأخذ

- ابرار معاصر تهران (۱۳۹۱)، کتاب کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (CIS)(۴): ویژه مسائل استراتژیک روسیه، چاپ اول، تهران، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- بوالوردی، مجید (۱۳۸۷)، «پیامدهای بحران مواد مخدر بر اقتصاد منطقه آسیای مرکزی»، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۶۱، صص ۲۰۵-۱۸۷.
- تویسرکانی، مجتبی (۱۳۸۹)، «همکاری روسیه و ناتو در جریان مبارزه با مواد مخدر افغانستان: دلایل، شواهد و چشم‌اندازها»، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۷۲، صص ۱۸-۱.
- جهانبخش، محمدتقی (۱۳۹۳)، سیاست امنیتی فدراسیون روسیه در قبال افغانستان (۲۰۱۴-۲۰۰۱)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مطالعات منطقه‌ای، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه.
- سجادی‌پور، محمدکاظم و محمدتقی جهانبخش (۱۳۹۲)، «سیاست امنیتی فدراسیون روسیه در قبال افغانستان نوین»، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۸۴، صص ۶۱-۳۱.
- سیف‌زاده، سید حسین (۱۳۸۵)، اصول روابط بین‌الملل الف و ب، چاپ پنجم، تهران، نشر میزان.
- شریبانی، قوام (۱۳۷۸)، امنیت ایران و رویکرد ناتو در آسیای مرکزی، چاپ اول، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- شیهان، مایکل (۱۳۸۸)، امنیت بین‌الملل، ترجمه سیدجلال دهقانی فیروزآبادی، چاپ اول، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۶)، تهدیدهای امنیت ملی؛ شناخت و روش، چاپ اول، تهران، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- ماندل، رابرت (۱۳۸۷)، چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ سوم، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بی‌نا. (۲۰۱۳)، گزارش مواد مخدر افغانستان سال ۲۰۱۲، وزارت مبارزه علیه مواد مخدر جمهوری اسلامی افغانستان با همکاری تکنیکی اداره مبارزه با مواد مخدر و جرائم سازمان ملل متحد، قابل دسترسی در نشانی: <http://mcn.gov.af/fa/page/5144/afghanistan-drug-report>.
- آخرین دسترسی در ۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۳.
- AIDS Info Online (2015), Available at: <http://www.aidsinfoonline.org/devinfo/libraries.aspx/dataview.aspx#>, Accessed on: 15 Junery 2015.
- Bivol, Stela and Anya Sarang (2013), “Hepatitis C in Russia: an Epidemic of Negligence”, the Andrey Rylkov Foundation for Health and Social Justice, 5.

-
- Davis, Philip and Others (2014), “*World Drug Report 2014*”, United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna.
 - Golunov, Sergei (2006), “*Drug Trafficking as a Challenge for Russia's Security and Border Policies*”, Budapest: Open Society Institute.
 - INCB (2014), “*Report of the International Narcotics Control Board for 2013*”, International Narcotic Control Board.
 - IMF (International Monetary Fund) (2015), Available at: http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=89&pr.y=11&sy=2012&ey=2019&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=922&s=NGDP_R%2CNGDP_RPCH%2CNGDPD%2CNGDP_D%2CNGDPRP_C%2CNGDPPC%2CNGDPDPC%2CPPPGDP%2CPPPPC%2CPPPSH&grp=0&a, Accessed on: 23 Junery 2015.
 - Lunze, Karsten, Anita Raj, Debbie M. Cheng, Emily K. Quinn, Carly Bridden, Elena Blokhina, Alexander Y. Walley, EvgenyKrupitsky, and Jeffrey H. Samet (2014), “Punitive Policing and Associated Substance Use Risks among HIV-Positive People in Russia Who Inject Drugs”, *Journal of the International AIDS Society*, Published online 2014 Jul 9. DOI: 10.7448/IAS.17.1.19043
 - Merkinaite, Simona (2012), “*A War Against People Who Use Drugs: the Costs*”, Eurasian Harm Reduction Network.
 - Paoli, Letizia (2001), “Drug Trafficking in Russia: A Form of Organized Crime”, *Journal of Drug Issues*, Vol. 31, No. 4.
 - Quinn, Ilison (2014), “*No Rehab for Russia's Drug Addicts*”, The Moscow Times, <http://www.themoscowtimes.com/news/article/no-rehab-for-russia-s-drug-addicts/502524.html>
 - RossiyskayaGazeta (2010), “*Interview with head of the Federal Drug Control Service*”, Available at www.rg.ru/2010/02/04/igly.html, Accessed on: 25 February 2015.
 - Russia Today (2014), “*100,000 Lives Annually: Drug Death Toll Triples in Russia*”, Available at: <http://rt.com/news/171348-russia-drugs-death-crime/>, Accessed on 22 Junery 2015.
 - Stepanova, Ekaterina (2013), “*Afghan Narcotrafficking: a Joint Threat Assessment*”, Editor, Jacqueline McLaren Miller, New York: EastWest Institute.
 - Tomlinson, John E. (2013), “*Drug Traffic from Afghanistan as a Threat to European Security*”, Available at: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=19717&lang=en>, Accessed on: 24 January 2014.
 - UNAIDS Report (2012), “*UNAIDS Report on the Gobal AIDS Epidemic*”, Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS), Available at: http://www.unaids.org/en/resources/campaigns/20121120_globalreport2012/globareport, Accessed on: 5 April 2014.

- Unnamed-A (2014), “*Report on Poppy Eradication Verification in Afghanistan*”, Islamic Republic of Afghanistan Ministry of Counter Narcotics and UNODC.
- Unnamed-B (2014), “*International Narcotic Control Strategy Report*”, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, Vol. 1.
- UNODC and the PPI (Paris Pact Initiative) (2008), “*Illicit Drug Trends in the Russian Federation*”, April 2008.
- UNODC (2011), “*World Drug Report 2011*”, United Nations Publication, Sales No. E.11.XI.10.
- UNODC (2013), “*World Drug Report 2013*”, United Nations Publication, Sales No. E.13.XI.6.
- UNODC (2014), “*Afghanistan Opium Survey, Cultivation and Production*”, Islamic Republic of Afghanistan Ministry of Counter Narcotics and UNODC.
- UNODC and Ministry of Counter Narcotic (2015), “*Afghanistan Opium Survey 2014*”.
- UN Security Council (2009), *Resolution 1890* (2009)-S/RES/1890, October 2009, Available at <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2009.shtml>, Accessed on 12 March 2014).
- Uyama, Tomohiko (2007), “*Empire, Islam and Politics in Central Eurasia*”, Hokkaido: Slavic Research Center-Hokkaido University.
- Velez, Nobel Llissa (2013), “*Russia’s Fight against Drug Trafficking: Challenges in Developing Local Law Enforcement Capabilities*”, Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in International Studies: Russia, Eastern Europe & Central Asia, University of Washington.